

Krajobraz folwarczny ziemi średzkiej w środkowej Wielkopolsce : analiza i ocena zmienności krajobrazu w kontekście roli i znaczenia dawnych majątków ziemskich / Daniel Mikulski. – Warszawa, 2023

Spis treści

Przedmowa	9
CZĘŚĆ I	
Wstęp	
1. Wprowadzenie	
1.1. Przedmiot, cel i zakres pracy zarys problemu uzasadnienie podjęcia tematu postawa badawcza i spodziewane rezultaty cel pracy zakres merytoryczny zakres przedmiotowy zakres czasowy	13
1.2. Obszar badań <i>terra Sredensis</i> odrębność i spójność ziemi średzkiej delimitacja obszaru badań	21
CZĘŚĆ II	
Założenia teoretyczne i metodologiczne	
2. Problematyka badawcza	
2.1. Terminologia siedziba zespół - założenie zespół ziemski/folwarczny folwark samotniczy wieś folwarczna / obszar dworski majątek ziemski krajobraz folwarczny	33
2.2. Stan badań nad krajobrazem folwarcznym w Polsce	39
2.2.1. Ewolucja ujęć badawczych w problematyce „dworu polskiego” dwór jako obiekt architektoniczny dwór jako zjawisko historyczne i kulturowe dwór w krajobrazie najnowsze tendencje badawcze	40
2.2.2. Zakres dotychczasowych badań służących rozpoznaniu krajobrazu folwarcznego badania z zakresu historii gospodarczej i ruralistyki ustalenia architektów i architektów krajobrazu wykorzystanie źródeł kartograficznych do rejestracji zmian krajobrazu folwarcznego	47
2.2.3. „Użyteczność” i „ozdobność” w traktatach i literaturze fachowej nurty tematyczne w ujęciu historycznym wykorzystanie traktatów i literatury fachowej przez badaczy realny wpływ literatury źródłowej na ukształtowanie krajobrazu	53

2.3. Zachowanie tożsamości krajobrazu - stan i perspektywy badawcze	58
2.3.1. Kształtowanie się tożsamości krajobrazu wskutek nawarstwień przestrzennych krajobraz jako palimpsest trwałość i zmienność krajobrazu	59
2.3.2. Europejskie metody identyfikacji i ochrony historycznego charakteru krajobrazu historyczny charakter krajobrazu metody identyfikacji charakteru krajobrazu od ochrony przyrody do holistycznego ujęcia krajobrazu w Niemczech	62
2.3.3. Dążenia do utrzymania tożsamości polskiego krajobrazu folwarcznego od zabytku do podejścia krajobrazowego instrumenty prawne ochrony krajobrazu dynamika nawarstwień przestrzennych a percepcja krajobrazu folwarcznego	66

3. Metodologia pracy

3.1. Determinanty postawy badawczej interdyscyplinarne badania w długich ciągach czasowych interpretacja krajobrazu jako wieloskładnikowej i wielopoziomowej struktury percepcja krajobrazu przez pryzmat jego trwałości, użyteczności i piękna	73
3.2. Proces badawczy metody i modele badawcze autorski schemat badań	75
3.3. Materiały źródłowe i zastosowane metody badawcze źródła kartograficzne i fotogrametryczne oraz bazy danych przestrzennych identyfikacja sieci osadniczej rozpoznanie struktury krajobrazu folwarcznego narzędzia komputerowe	80

CZĘŚĆ III

Badania na ziemi średzkiej

4. Biografia krajobrazu folwarcznego

4.1. Geneza i rozwój gospodarki folwarcznej	93
4.1.1. Reorganizacja sieci osadniczej przez wielką własność ziemską szerzenie prawa niemieckiego przyczyny zakładania folwarków szlacheckich ekspansja folwarków szlacheckich	94
4.1.2. Intensyfikacja gospodarki folwarcznej w Rzeczpospolitej szlacheckiej dominacja jednowioskowej szlachty kryzys gospodarczy XVII wieku wielkopolski model gospodarczy folwark u schyłku I Rzeczpospolitej	94

4.1.3. Kapitalistyczne zarządzanie przestrzenią rolniczą w okresie zaboru pruskiego przygotowania do uwłaszczenia wielkopolskich chłopów wpływ uwłaszczenia na krajobraz industrializacja ziemi średzkiej germanizacja na ziemi średzkiej	100
4.1.4. Kształtowanie krajobrazu folwarcznego od roku 1918 reformy agrarne w okresie międzywojennym majątki ziemskie jako silne podstawy gospodarki II RP skutki realizacji dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej przekształcenia krajobrazu folwarcznego po roku 1989	108
4.2. Interakcja między człowiekiem a naturą w krajobrazie rolniczym	123
4.2.1. Środowisko przyrodnicze a rozwój gospodarki folwarcznej - potencjał i bariery warunki naturalne jako modyfikator kierunku produkcji rolniczej ingerencja gospodarki folwarcznej w środowisko przyrodnicze	124
4.2.2. Modele gospodarki rolnej stosowane na gruntach folwarcznych kształtowanie się modelu folwarczno-pańszczyźnianego wdrażanie modelu kapitalistycznego socjalistyczny model zarządzania upaństwowionymi majątkami ziemskimi	129
4.2.3. Wpływ współczesnego modelu społeczno-gospodarczego na krajobraz rolniczy uwarunkowania społeczno-gospodarcze współczesne zmiany krajobrazu rolniczego weryfikacja potencjału gospodarki folwarcznej wobec wymagań współczesnego modelu rolnictwa	138

5. Struktura krajobrazu folwarcznego

5.1. Ewolucja roli i znaczenia folwarku w strukturze osadniczej	145
5.1.1. Rozwój osadnictwa do końca XVIII wieku osadnictwo na prawie polskim i niemieckim osadnictwo w okresie folwarczno-pańszczyźnianym identyfikacja i interpretacja usytuowania folwarku względem wsi	145
5.1.2. Reorganizacja przestrzeni wsi podczas działań regulacyjno-uwłaszczeniowych osadnictwo powstałe na przełomie XVIII i XIX wieku zasięg i skala procesów regulacyjno-uwłaszczeniowych przebudowa układów ruralistycznych zmiany w rozmieszczeniu i gęstości folwarków	160
5.1.3. Okres od połowy XIX wieku do wybuchu II wojny światowej parcelacja majątków ziemskich przez Komisję Kolonizacyjną parcelacja gruntów folwarcznych w okresie II RP powiększanie areału gruntów folwarcznych zmiany w strukturze i organizacji majątków ziemskich	180

5.2. Krajobraz kształtowany przez właścicieli ziemskich	201
5.2.1. Wpływ struktury własności majątków ziemskich na krajobraz dynamika zmian w organizacji dóbr ziemskich od końca XVIII wieku problematyka nazewnictwa głównego budynku mieszkalnego zespołu ranga założenia folwarcznego a jego ekspozycja widokowa	201
5.2.2. Krajobraz komponowany — między użytkowością a pięknem	246
5.2.2.1. Wpływ siedzib powstałych do początku XIX wieku na układ zespołu i wsi kryzys baroku w 2. połowie XVIII wieku stadium przejściowe ze wzorców barokowych do klasycystycznych klasycyzm na przełomie XVIII i XIX wieku doba romantyzmu w 1. połowie XIX wieku	247
5.2.2.2. Przebudowy gospodarcze dóbr ziemskich na przełomie XVIII i XIX wieku hipoteza na temat podejmowanych reform gospodarczych klucz kórnicki za czasów Teofili Działyńskiej dobra zaniemyskie w czasach Ponińskich, Jaraczewskich i Skórzewskich wnioski badawcze	285
5.2.2.3. Kompozycje agronomiczne i krajobrazowe — studia przypadku przebudowa gospodarcza klucza winnogórskiego integracja kompozycji krajobrazowej z agronomiczną w majątności Iwno budowa kompozycji agronomicznej w Drążgowie	295
5.2.3. Cechy charakteru krajobrazu rolniczego majątków ziemskich wzory struktury komunikacyjnej granice majątków ziemskich formy zieleni przydrożnej i śródpolnej założenia parkowe przy folwarkach nasycenie zielenią krajobrazu folwarcznego system zieleni komponowanej	313
5.3. Relacje przestrzenne między siedzibą, folwarkiem i parkiem	335
5.3.1. Reorganizacja przestrzenna folwarków w 1. połowie XIX wieku zabudowa folwarków przed uwłaszczeniem chłopów popularyzowane wzorce regulacji folwarków i zwiększenia reprezentacji siedzib wstępna identyfikacja i interpretacja pouwłaszczeniowych układów folwarków	336
5.3.2. Siedziba usytuowana w pierzei podwórza i odseparowana od niego zielenią bufor zieleni na planie łuku odseparowanie siedziby pasmem zieleni o niewielkiej miąższości wprowadzenie w podwórze głębokiego buforu zieleni dekompozycja folwarku przez rozbudowę strefy podjazdu	344
5.3.3. Siedziba zlokalizowana poza podwórzem folwarcznym w parku relacje przestrzenne między podwórzem dworskim a folwarcznym identyfikacja i interpretacja wybranych zespołów wznoszenie siedzib na tzw. surowym korzeniu w parku	357

5.3.4. Wnioski dotyczące regulacji zespołów i zwiększania ich reprezentacyjności	367
podjazd jako zwornik przestrzenny między siedzibą a założeniem folwarcznym przekształcenia architektoniczne siedzib oraz modyfikacje stref dojazdu scenariusze regulacji folwarków palimpsest założeń parkowych	
5.4. Struktura krajobrazu jako efekt procesów historycznych	381
5.4.1. Ocena dynamiki, zasięgu i kierunku zmian	381
ocena dynamiki procesu zmian krajobrazu folwarcznego ocena zasięgu i kierunku zmian	
5.4.2. Ochrona historycznej struktury krajobrazu — studium przypadku regionu Veneto	388
problematyka utrzymania tożsamości krajobrazu w okolicy Wenecji wzorzec weneckiej willi <i>contesti figurativi di ville venete</i> wdrożenie EKK - komentarz	
CZĘŚĆ IV	
Zakończenie	
6. Wyniki badań	
6.1. Dyskusja i wnioski	397
konkluzje zalecenia do dalszych badań aktywna ochrona krajobrazu folwarcznego	
6.2. Podsumowanie	407
Streszczenie	408
Abstract	409
Podziękowania	411
Bibliografia	412
Spis rycin, tabel i schematów	437
Aneksy	
1. Identyfikacja form osadniczych wśród miejscowości powstałych do końca XV w.	445
2. Palimpsest struktury osadniczej ziemi średzkiej z uwzględnieniem folwarków	455
Plansze	
1. Ziemia średzka około 1793 roku	482
2. Zmiany przestrzenne w okresie reform agrarnych 1793-1865	483

3. Ziemia średzka około 1865 roku	484
4. Zmiany przestrzenne w latach 1865—1939	485
5. Ziemia średzka około 1939 roku	486

oprac. BPK